

ΚΟΥΡΑΚΗΣ

Η ελληνική ρητορική γεννήθηκε από/για την ελευθερία του λόγου[παρρησία] στην Αττική Δημοκρατία του 5^{ου} π.χ αιώνα και δοκιμαζόταν καθημερινά στις Συνελεύσεις του Δήμου και στις Συνεδριάσεις των Δικαστηρίων.

Από την άλλη ο χρηστός ηγέτης της εποχής σεβόταν τη συλλογική σοφία της μετριοπάθειας, της δικαιοσύνης, της διανοητικής πειθαρχίας και ήταν λάτρης της μεσότητας και αρνητής της εκδικητικής εξουσίας[τυπτόμενοι αντιτύπτειν, Κρίτων]. Η αναγκαία ηθική ελευθερία της συνείδησής του προ'υπέθετε επιμέλεια ψυχής και σωφροσύνη, πραότητα κι ευγένεια, καλλιέργεια πνεύματος με αποφυγή της οξύτητας των αντι-παρα-θέσεων και κυρίως αποχή από δισσούς λόγους[διγλωσσία/διπροσωπία].

Στην εξαιρετική ανάλυση του φίλου Νέστορα θα βρει ο αναγνώστης όλη τη σχετική επιχειρηματολογία για τη σχέση ελευθερίας λόγου και δημοκρατικών θεσμών, για την αντιπαράθεση Πλάτωνα και Σοφιστών ως προς την αξία της Ρητορικής και ιδίως για την άποψη του Πλάτωνα ως προς την 'καλή' και 'κακή' πλευρά της Ρητορικής[σ.23επ.]

Στην εισήγησή μου θα περιοριστώ σε ορισμένα κρίσιμα ερωτήματα που θίγει και ο συγγραφέας με άψογο τρόπο.

Αναρωτιέμαι π.χ αν η *Ρητορική* συνιστά τέχνη λόγου,τεχνική αφήγησης ή μήπως αποτελεί μία μορφή πολιτικής παραπλάνησης,νοθευμένης ηθικής της αμφιβολίας[misdirection][1],έναν τρόπο χάλκευσης ημι-αληθειών ή ένα τέχνασμα απόκρυψης των σημαινόμενων.

Σήμερα π.χ συχνά η ιδεολογική γλώσσα χρησιμοποιείται ως παραπλανητικός παράγων,ως πανουργία του λόγου[2].Η παραπλανητική γλώσσα συμβάλλει στη δια-μόρφωση μιάς νοοτροπίας του “ως εάν”,δηλαδή σε επινοήματα κι ημιπλάσματα[3] και σε αυταπάτη/ψευδαίσθηση ως προς την πραγματικότητα.Ο παραπλανητικός λόγος ,ως πρόσχημα ή κι ως άλλοθι,οδηγεί σκόπιμα σ’εσφαλμένα συμπεράσματα,δελεάζοντας,αποκοιμίζοντας,αφιονίζοντας,εκμυλίζοντας,εξαχρειώνοντας ή παγιδεύοντας το ακροατήριο ή το κοινό ,μέσω σοφισμάτων παραδοξολογίας.

Έτσι π.χ ο σοφιστικός ισχυρισμός καταλήγει σ’επικίνδυνους παρα-λογισμούς[4],ενώ πολλάκις γίνεται και εριστικός,όπου η Ρητορική των δι-αφωνιών παίρνει χαρακτήρα βίαιης επιβολής της δοξασίας[5].Η αντιλογική τίθεται στην υπηρεσία της Εξουσίας ή του Πλούτου.

Από την άλλη η σημειολογία της αντιεπιστημονικής κι ανορθολογικής σοφιστίας συνίσταται σ’έναν τυποποιημένο τρόπο προβολής μιάς έωλης επιχειρηματολογίας,όπου συναντώνται οι δογματικοί και οι σκεπτικιστές ,οι οποίοι

καθιστώντας τον 'ήττονα λόγον' ως κρείττονα, μάλλον υποκριτική ικανότητα θεατρικής performance επιδεικνύουν παρά διδάσκουν αλήθειες. Άλλωστε Διδακτική χωρίς ηθικό στοχασμό, μέσω αντιφατικών κι αλληλοσυγκρουόμενων απόψεων, καταλήγει με βεβαιότητα σε ηθικό σχετικισμό.

Ο 'διττός λόγος', ως προπαγάνδα και αυλικού τύπου ρητορεία κι όχι ως χρήσιμον *Κάτοπτρον Ηγεμόνος*, δεν στοχεύει στη βελτίωση της διακυβέρνησης αλλά στον ψυχολογικό χειρισμό των μαζών. Γι' αυτό χρησιμοποιείται συνήθως από δημαγωγούς και λα'ί'κιστές.

Τα ρητορικά σχήματα, ως λογο-τεχνικός καλλωπισμός του λόγου, δεν πρέπει να συγκρούονται με τα στοιχεία/αποδείξεις, διότι τότε εκφεύγουν της elocution και καταλήγουν στη σύγχυση όρων και εννοιών.

Προκατασκευασμένες φράσεις-κλισέ, υφολογικά τρικ αποκρύπτουν επιμελώς την πραγματική εικόνα κι ανατρέπουν τους κώδικες επικοινωνίας[6]. Οι λεγόμενοι 'λαθραίοι συλλογισμοί' πιθανολογούν για να επηρεάσουν συναισθηματικά κι όχι για να πείσουν ορθολογικά[7].

Ευτυχώς που η ανθρωπιστική υποστασιοποίηση της ελληνικής γλώσσας δεν αφήνει πολλά περιθώρια *μη-ταύτισης του σημαίνοντος-όρου με το σημαινόμενο-νόημα του όρου*. Οι όροι πρέπει κατά τη γνώμη μου να συμπεριλαμβάνουν πάντοτε και το αληθές περιεχόμενό τους. Γι' αυτό και ο ρητορικός λόγος

πρέπει να είναι συμβουλευτικός,δικανικός κι επιδεικτικός της αληθείας[8].΄Αλλωστε κεντρικό θέμα της γνωσιοθεωρίας είναι η ανεύρεση της πραγματικής έννοιας της αλήθειας,η διανοητική διαδικασία διατύπωση εύλογων κρίσεων[9].Η πλαστή ευγλωττία με τα αληθοφανή επιχειρήματα στο τέλος ‘δαγκώνει τη δηλητηριασμένη γλώσσα της’.

Αν υιοθετήσουμε την άποψη του Λουίτζι Πιραντέλλο

“ό,τι φαίνεται,΄ο,τι καταλαβαίνεις,ό,τι πιστεύεις κι ό,τι – κατ’εσέ-συμβολίζει”

δεν σημαίνει υποχρεωτικά ότι κι έτσι είναι τα πράγματα.

Η φαινομενική σοφιστική συνήθως αποτελεί μέρος ρόλων πολιτικής εξαπάτησης ψηφοφόρων,θήρευσης αφελών πολιτών κι όχι διαδικασία προώθησης βάσιμων αποδείξεων αλήθειας.Σε κάθε περίπτωση δεν αναδεικνύει το ήθος του ομιλούντος αλλά μάλλον τον δόλο του.Αντίθετα η πειθώ και η ευβουλία διδάσκουν σοφία και αρετή,καθώς ο ομιλών δεν διατρέχει τον κίνδυνο-όπως ο σοφιστής- ν’αυτο-αντιφάσκει και ν’αυτο-αναιρείται [υπο]στηρίζοντας τα πάντα και τ’αντίθετά τους.Η Ρητορική πρέπει να παραμείνει ‘πειθούς δημιουργός’[Γοργίας] ή μέσον πειθούς[Αριστοτέλης],είναι και το θεμελιώδες συμπέρασμα[νομικό και ηθικό] του καθηγητή Νέστορα Κουράκη.Η Ρητορική από επικοινωνιακή τεχνική πλησιαστικών κωδίκων[10] δεν πρέπει να μεταβληθεί σε μορφή εξουσιαστικής έκφρασης[11]

Δικό μου υστερόγραφο: πόσο ανοικτή είναι άραγε η συνταγματική κοινοβουλευτική Δημοκρατία μας στα ‘βελούδινα τεχνάσματα φιλικής παραπλάνησης’;[12] και πόσο ανεκτική είναι στην πολιτική παραπλάνηση[οιονεί- αποπλάνηση;] [13] κι εντέλει στη χάλκευση της αλήθειας στο βωμό των fake news[14]και στην καλλιέργεια ψευδαισθήσεων και ψευδοοραμάτων;[15].

Πριν κλείσω την εισήγησή μου θα μου επιτρέψετε να πω δύο λόγια για τον καθηγητή Νέστορα Κουράκη,αγαπητό συνάδελφο για 40 και πλέον χρόνια.

Ο Νέστωρ δεν είναι απλώς ένας πρωτοπόρος εγκληματολόγος,ένας εξαιρετικός νομικός κι ένας ενεργός [κοσμο]πολίτης.Είναι χαρακτηριστικό παράδειγμα ενός σύγχρονου τύπου *homo universalis* με ερευνητικό κριτικό πνεύμα,απασχολούμενου ,επιτυχώς,με πολλά αντικείμενα τέχνης κι επιστήμης.Είναι ένας ολοκληρωμένος πνευματικά και ηθικά άνθρωπος ,με συγκροτημένη άποψη για όλα τα κρίσιμα ζητήματα του καιρού μας,διαθέτοντας πολλά ερμηνευτικά εργαλεία και μεγάλη ευαισθησία.

Του εύχομαι από καρδιάς κάθε επιτυχία στο βιβλίο και στη ζωή

Γιάννης Πανούσης

[1]**Νικόλαος Α.Σαμαράς**,*Πολιτική Παραπλάνηση-Εγκόλπιο*,εκδ.Έμβρυο 2020,σ.46

[2]**Γ.Χατζηκωνσταντίνου**,*Ενάντια στην πανουργία του λόγου*,Θεσσαλονίκη 2007

[3]**Η.Vaihinger**,*Die Philosophie des Als-Ob*,7-8 ed.Leipzig 1922

[4]**Χ.Δημόπουλος**,*Ποινική δικαιοσύνη και έγκλημα-τα ελληνικά θεμέλια*,Παπαζήσης 2020,σ254

[5]οπ.π.,σ.434

[6]**Ουμπέρτο Έκο**,*Θεωρία Σημειωτικής*,μτφ.Έφη Καλλιφατίδη,Γνώση,β'εκδ.1989,429

[7]οπ.π.,427

[8]**Χ.Θεοδωρίδης**,*Εισαγωγή στη Φιλοσοφία*,β'εκδ.,Εστία 1982,σ.201

[9]**Χ.Δημόπουλος**,οπ.π.,434

[10]**Α.-Ι.Δ.Μεταξάς**,*Προεισαγωγικά για τον πολιτικό λόγο*,γ'εκδ.,Α.Σάκκουλας 2001,σ.111

[11]οπ.π.,σ.34-35

[12]**Ν.Α.Σαμαράς**,οπ.π.,σ.83

[13]οπ.π.,σ.90,160

[14]οπ.π.,σ.101

[15]οπ.π.,σ.163